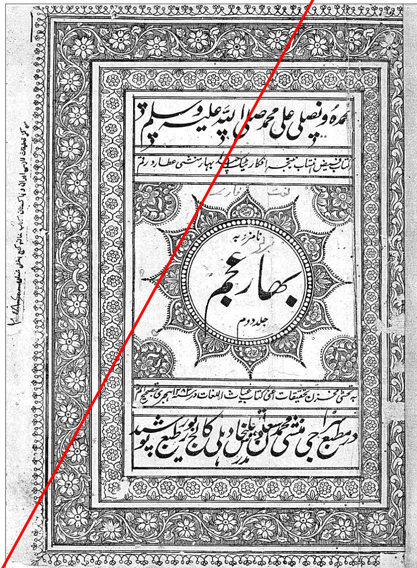
lıdır. Kehteri, Brahmen veya Zer
teriyân kabilelerinden birine men
lunduğu rivayet edilmektedir. M
Delhi'de Nevvâb Saâdet Han'ın ya
ları arasına girdi. Çok iyi Arapça b
Farsça'yı edebî şekilde kullanma
eğitim aldığını göstermektedir. Bahâr-ı
ʿAcem'de Şeyh Ebü'l-Hayr Hayrullah Vefâyî ve Sirâceddin Ali Han Ârzû adlı iki hocasından bahsetmekle birlikte Ârzû onu arkadaşı diye anmaktadır. Feth Ali Hüseynî Gerdîzî ve Mîr Muhammed Mîr ile dostluk kurduğu bilinmektedir. "Bahâr" mahlasını kullanan Tîk Çend'in Urduca ve Farsça şiirlerinden günümüze sadece otuz bir beyit ulaşmıştır. Abdullah Vâreste-i Siyâlkûtî'nin 1180'de (1766-67) yazdığı *Muṣṭalaḥâtü'ş-şuʿarâ*'nın *Bahâr-ı ʿAcem*'in kaynakları arasında yer alması ve Mîr Gulâm Hasan'ın 1188 (1774) yılında kaleme aldığı *Teẕkire-i Şuʿarâ-yı Urdû* adlı eserinde Bahâr'dan ölmüş kişiler arasında söz etmesi onun bu yıllar arasında vefat ettiğini ortaya koymaktadır.

Eserleri. 1. *Bahâr-ı ʿAcem.* Farsça'dan Farsça'ya bir sözlüktür. Müellifin, üzerinde yirmi iki yıl çalıştığını söylediği, 10.000 civarında madde içeren ve alfabetik düzenlenen eserde basit ve mürekkep kelimeler, terimler, kinayeler, mecazlar, istiareler ve atasözleri yer almaktadır. Başka sözlüklerde bulunmayan Farsça kelimeler yanında Arapça ve Hintçe'den Farsça'ya geçen kelimeleri de sözlüğüne alan mü-

Tîk Çend'in Farsça sözlüğü *Bahâr-ı ʿAcem*'in kapağı

sonra da çeşitli neşirleri gerçekleştirilmiştir (Delhi 1269, 1274; nşr. Mevlevî Hâdî Ali, Leknev 1312; Bombay 1334; nşr. Kâzım Dizfûliyân, I-III, Tahran 1380 hş./2001). **2.** *Nevâdirü'l-meṣâdir* (Delhi 1272). Farsça masdarlar ve fiil isimleriyle ilgili bir eserdir; bir mukaddime, yirmi dört bab ve bir hâtimeden oluşmaktadır. Masdarlar alfabetik sırayla düzenlenmiş ve ardından türevleri verilmiştir. **3.** *Cevâhirü'l-ḥurûf* (Kanpûr 1267). Bir mukaddime, iki bab ve bir hâtimeden meydana gelen eser Farsça'daki müfred ve mürekkep harflerle ilgili olup harflerin değişimi, etimoloji ve edatlar bakımından önemli bir çalışmadır. **4.** *İbṭâl-i Żarûret.* Belâgata dair bir eserdir. Zarûret-i şiir konusunu işleyen kitap Gâlib Dihlevî'nin notlarıyla basılmıştır (Delhi 1268). **5.** *Şerḥ-i Nisâb-ı Bedîʿ.* Muhammed Şerîf'e ait eserin şerhidir. Yazılışları aynı, mânaları farklı olan Arapça ve Farsça kelimelerle ilgili bu eserin bir nüshası Bankipûr Patna Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (*Catalogue*, IX, 50). **6.** *Bahâr-ı Bostân.* Sa'dî-i Şîrâzî'nin eserine yazılan Farsça bir şerh olup son olarak 1927'de Leknev'de basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tîk Çend Bahâr, *Bahâr-ı ʿAcem* (nşr. Kâzım Dizfûliyân), Tahran 1380 hş./2001, I-III; Sirâceddin Ali Han Ârzû, *Teẕkire-i Mecmaʿu'n-nefâyis* (nşr. Mihr Nûr Muhammed Han – Zîbünnisâ Ali Han), İslâmâbâd 2006, II, 577; Mîr Gulâm Hasan, *Teẕkire-i Şuʿarâ-yı Urdû* (nşr. Habîbürrahman Şirvânî), Aligarh 1940, s. 60; Mîr Muhammed Mîr, *Nikâtü'ş-şuʿarâ* (nşr. Mahmûd İlâhî), Leknev 2003, s. 13; Ali Hasan Han, *Ṣubḥ-i Gülşen*, Bopâl 1295, s. 69; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 502-503; Feth Ali Hüseynî, *Teẕkire-i Rihte-gûyân*, Haydarâbâd-Dekken 1933, s. 21-24; Şehriyâr-ı Nakvî, *Ferhengnüvîsî-yi Fârsî der Hind u Pâkistân*, Tahran 1341 hş., s. 152-157; Seyyid Abdullah, *Edebiyyât-ı Fârsî mîn Hinduvân kâ Ḥiṣṣa*, Lahor 1967, s. 162-169; Ârif Nevşâhî, *Fihrist-i Kitâbhâ-yi Fârsî-yi Çâp-i Sengî va Kâmyâb-i Kitâbḫâne-i Gencbaḫş Merkez-i Taḥḳiḳât-ı Fârsî-yi Îrân u Pâkistân*, İslâmâbâd 1406/1986, I, 293, 335, 606; M. Debîr-i Siyâkî, *Ferhenghâ-yi Fârsî ve Ferheng-i Gûnehâ*, Tahran 1368 hş., s. 164-167; a.mlf., "Bahâr-ı ʿAcem", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1377/1999, IV, 712-713; *Catalogue of the Arabic and Persian Manuscripts in the Khuda Bakhsh Oriental Public Library*, Patna 1994, IX, 50; H. Blochmann, "Contributions to Persian Lexicography", *JRAS*, XXXVII/1 (1868), s. 28-30; Mercân Afşâriyân, "Bahâr-ı ʿAcem", *DMBİ*, XIII, 101; Vahîd Kureyşî, "Bahâr Lâle Tîk Çend", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1377/1999, IV, 697-698.

Ârif Nevşâhî

ÂDÂBÜ TİLÂVETİ'l-KUR'ÂN

آداب تلاوة القرآن

bk. TİLÂVET

Kur'ân-ı Kerîm'in tecvid ve tertîl üzere okunması anlamında terim.

TİLÂVET

(التلاوة)

Kur'ân-ı Kerîm'in tecvid ve tertîl üzere okunması anlamında terim.

Sözlükte "okumak, tâbi olmak" anlamındaki **tilâvet** masdar olup aynı kökün **tülüvv** (**tilvün**) masdarı da "izlemek, peşi sıra gitmek, uymak" demektir (*Lisânü'l-ʿArab*, "tlv" md.). Bir kelâmı ve özellikle Kur'an'ı okumayı ifade eden tilâvet terim olarak "Kur'ân-ı Kerîm'i hem okumak hem de emir ve yasaklarını, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek suretiyle Allah'ın kitabına uymak" şeklinde tanımlandığı gibi "mânasını anlamak ve gereğince davranmak üzere onu tecvid ve tertîl üzere dikkatlice okumak" şeklinde de tarif edilir. Kökün taşıdığı "izlemek" anlamından hareketle tilâvete "Kur'an'ı takdim ve tehir yapmadan mushaftaki tertibe göre okumak" diye mâna verenler de olmuştur (Tehânevî, I, 171; Kermî, I, 256). Tilâvet kıraatle eş anlamlı gibi görünse de bazan okumak, bazan da uyarılarına uymak suretiyle "Allah'ın indirdiği kitabı izlemek" mânasına geldiğinden her tür okuma için kullanılan kıraate göre daha özel anlam taşır; bu bakımdan her tilâvet kıraattir, fakat her kıraat tilâvet değildir (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "tlv" md.; bk. **KIRAAT**).

Tilâvet kökü Kur'ân-ı Kerîm'de biri masdar (el-Bakara 2/121), biri ism-i fâil (es-Sâffât 37/3), diğerleri fiil kalıbında olmak üzere altmış üç yerde geçmektedir (M. F. Abdülbâkī, *el-Muʿcem*, "tlv" md.). Ayrıca Yûnus sûresindeki (10/30) "teblû" kelimesini kıraat imamlarından Hamza ez-Zeyyât, Kisâî ve Halef b. Hişâm "tetlû" şeklinde okumaktadır. İbnü'l-Cevzî kelimenin Kur'ân-ı Kerîm'de "kıraat, ittibâ, inzâl, amel, rivayet" olmak üzere beş mânada kullanıldığını kaydetmektedir (*Nüzhetü'l-aʿyün*, s. 221-222). "Kur'an'ı yavaş yavaş, düşünerek okumak" anlamındaki "tertîl" ile (el-Furkān 25/32; el-Müzzemmil 73/4) "okumak" mânasına gelen "kıraat" (el-A'râf 7/204; en-Nahl 16/98; el-İsrâ 17/106; el-Kıyâme 75/18; el-İnşikāk 84/21) tilâvetle yakından ilgilidir. Tilâvet hadislerde de genellikle Kur'an'ı okumayı ifade eder. Aynı anlamda hadislerde tertîl, tahsîn, tezyîn, kıraat, lahn vb. kelimeler de yer alır (Wensinck, *el-Muʿcem*, "rtl", "ḥsn", "zyn", "ḳrʾe", "lḥn" md.leri). Kur'an okumayla ilgili terimlerden biri de "edâ"dır. "Kur'an'ı tecvid kaidelerine göre okuma" anlamındaki bu kelime kıraat ilminde "kāriin kıraati hoca-

sından ahzetmesi" şeklinde tarif edilir (Tehânevî, I, 171).

Kur'ân-ı Kerîm'de, "Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan -Allah için- gizli ve açık sarfedenler asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler" meâlindeki âyette (Fâtır 35/29) Kur'an tilâvetinin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca Bakara sûresinde yer alan (2/121) "hakka tilâvetih" ifadesi İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Mücâhid b. Cebr, İkrime el-Berberî, Hasan-ı Basrî, Katâde b. Diâme gibi müfessirlerce okunan ilâhî kitaba uymak, onunla hakkıyla amel etmek, helâlini helâl, haramını haram kabul etmek, muhkemiyle amel edip müteşâbihine iman etmek, inzâl edildiği gibi okumak, kastedilen mânanın dışında başka bir şekilde yorumlamamak, mânasını düşünerek tane tane, hakkını vererek, huşû içinde tefekkür ve tedebbürle okumak şeklinde yorumlanmıştır (Taberî, I, 519-521; Fahreddin er-Râzî, IV, 32; Fîrûzâbâdî, s. 14).

Kur'an okumayı teşvik eden birçok hadis bulunmaktadır (meselâ bk. Buhârî, "Feżâʾilü'l-Ḳurʾân", 20); bunlar genellikle "Feżâʾilü'l-Ḳurʾân", "Ŝevâbü'l-Ḳurʾân", "Menâfiʿu'l-Ḳurʾân" gibi başlıklar altında toplanmıştır. Hz. Peygamber'in Kur'an'ı yavaş yavaş, tane tane, tefekkür ve tedebbürle okuduğu (Tirmizî, "Feżâʾilü'l-Ḳurʾân", 23; Ebû Dâvûd, "Vitir", 20), tecvid kaidelerini uyguladığı (Buhârî, "Feżâʾilü'l-Ḳurʾân", 29), gece kıldığı namazlarda bazan aynı gecede Bakara, Âl-i İmrân ve Nisâ sûrelerini okuduğu, müjde âyetine geldiği zaman dua edip dilekte bulunduğu, korku âyetleri geldiğinde Allah'a sığındığı (*Müsned*, VI, 92), namaz sırasında okuduğu bir sûreyi tertîl üzere yavaş yavaş okuduğu için o sûrenin sanki uzun sûrelerden daha uzun hale geldiği (*a.g.e.*, VI, 92) nakledilen rivayetler arasındadır. Ayrıca, "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz" (Ebû Dâvûd, "Vitir", 20; İbn Mâce, "İḳāmetü'ṣ-ṣalât", 176); "Yüce Allah Peygamber'ine Kur'an'ı teganni ile okumasına (terennüm) müsaade ettiği kadar hiçbir şeye müsaade etmemiştir" (Buhârî, "Feżâʾilü'l-Ḳurʾân", 19; Müslim, "Ṣalâtü'l-müsâfirîn", 232-233) meâlinde hadisler bulunduğu gibi kendisinin de güzel ve etkili bir okuyuşla okuduğu (Buhârî, "Tefsîr, Sûretü'ṭ-Ṭûr", 53; Müslim, "Ṣalât", 177), Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe gibi Kur'an'ı güzel sesle okuyanları takdir ettiği (Buhârî, "Feżâʾilü'l-Ḳurʾân", 31; İbn Mâce, "İḳāmetü'ṣ-ṣalât", 176) bilinmektedir. Kur'an'ın makamla okunması hususunda farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte harflerin mahreç ve sıfatlarını gözetip diğer tecvid kaidelerini uygulayarak makamla okumak câiz görülmüştür. Ancak "tatrîb" (ses perdelerini değiştirmek, medleri gereğinden fazla çekmek, medli olmayan yerleri uzatmak), "terkīs" (sesi oynatmak, sâkine hareke vermek) ve "ter'îd" (okurken sesi titretmek) şeklinde nitelenen okuyuş biçimleri, lahn kapsamına giren diğer okuma çeşitleri ve müzik aletleri eşliğinde tilâvet câiz kabul edilmemiştir (İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, s. 55-57).

Tilâvet Çeşitleri. Kur'ân-ı Kerîm yavaştan hızlıya doğru tahkik, tedvîr ve hadr olmak üzere üç şekilde okunmuştur. **a)** Sözlükte "bir şeyin hakkını tam vermeye özen göstermek" anlamına gelen tahkik okumanın en yavaş şeklidir. Harfleri mahreçlerinden çıkarıp sıfatlarına riayet ederek ve medleri gereği kadar uzatarak; hareke, ihfâ, izhar, iklâb, gunne vb. tecvid kurallarını yerine getirmeye özen gösterip durulması gereken yerlerde durarak Kur'an'ı okumaya tahkik denir. Ancak bu okuyuşta harekeleri uzatmamaya, sâkine hareke vermemeye, harflerin arasında sekte yapmamaya dikkat edilmelidir. Bu tür okuyuşa yakın bir de tertîl tarzı vardır ki bu da Kur'an'ı acele etmeden yavaş yavaş okumaktır. Tahkik tertîli de içine alan daha geniş bir anlama sahip olduğundan her tahkik tertîldir, fakat her tertîl tahkik değildir. Tahkik tâlim ve temrin için, tertîl ise tefekkür ve istinbat içindir (İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 208-209). **b)** Sözlükte "bir şeyi döndürüp çevirmek, sıra ile yapmak" mânasına gelen tedvîr tahkikle hadr arasında orta bir okuyuş biçimidir. **c)** "Süratli olmak" anlamındaki hadr Kur'ân-ı Kerîm'i tecvid kaidelerine uymak kaydıyla en hızlı okuyuş biçimidir (*a.g.e.*, I, 207). Hadrdan daha süratli okuma şekline "hezreme" (yürümek, hızlı ve anlamsız konuşmak; Kur'an'ı tecvid kaidelerini göz ardı edip harfleri birbirine katarak okumak) veya "tahlît" (bozmak, karıştırmak) denir. Bu tür okuyuşta harfler mahrecinden kayar, sıfatlarını kaybeder; heceler birbirine karışır; bu tür okuyuş câiz görülmemiştir. Ebû Amr ed-Dânî (*et-Taḥdîd*, s. 73) ve İbnü'l-Cezerî (*et-Temhîd*, s. 62), hezremeyi hadr ile eş anlamlı gibi kullanmışlardır. Hz. Ömer'in hezremeyi "en kötü okuyuş" olarak nitelendirdiği bilinmektedir (Zemahşerî, IV, 175).

Tilâvet Âdâbı. Gazzâlî ve Nevevî gibi bazı âlimler Kur'an'ın tilâvet âdâbıyla ilgili birçok hususa dikkat çekmişlerdir. Kur'an okurken abdestli olmak, temiz bir yerde bulunmak, kıbleye yönelmek, okumaya istiâze ve besmele ile başlamak, sadece Allah rızasını gözetmek, tecvid kurallarına riayet ederek tertîl ile ve huşû içinde okumak, mushafın tertibini gözetmek, meşhur kıraatlerden sadece biriyle okumak, âyetler üzerinde düşünmek ve okuduklarıyla amel etmek, rahmet âyetleri gelince Allah'ın rahmetini istemek, azap âyetlerinde O'na sığınmak, secde âyetlerinde secde etmek bunlar arasındadır. Bazı âyetlerde geçen "Allah doğruyu söylemiştir" anlamındaki "sadakallah" ifadesi (Âl-i İmrân 3/95; el-Ahzâb 33/22) ve Hz. Peygamber'in hatim duasında aynı ibareyi kullanmasıyla ilgili münkatı' ve zayıf bir rivayet (Beyhakī, II, 372) dikkate alınarak Kur'an okumayı tamamlayınca "sadakallâhü'l-azîm" demek de tilâvet âdâbından sayılmıştır (Kurtubî, I, 27-28; XVI, 222). Ancak bunun Hz. Peygamber ve sahâbe uygulamasında bulunmayıp bid'at olduğu yönünde görüşler vardır (*Fetâvâ*, IV, 118-119). Ayrıca Kur'an'ın mushafa bakılarak ve başkalarını meşgul etmeyecekse sesli okunması, her gün Kur'an'dan bir miktarın okunmasının âdet haline getirilmesi, ezberlenen yerlerin unutulmaması için sıkça tekrarlanması tavsiye edilmiştir. Kur'an okurken gülmek, konuşmak ve lüzumsuz şeylerle uğraşmaktan kaçınmak da dikkat edilecek hususlar arasındadır.

Gazzâlî'ye göre Kur'an'ı hakkıyla okuyabilmek için dilin, aklın ve kalbin iş birliği içinde olması gerekir. Buna göre dil okumalı, akıl okunanları tercüme etmeli, kalp de bunlardan gereken dersleri almalıdır (*İḥyâʾ*, I, 339). Tilâvet ve âdâbına dair bilgilere hadis kitaplarının "Feżâʾilü'l-Ḳurʾân", "Ŝevâbü'l-Ḳurʾân", "Menâfiʿu'l-Ḳurʾân" bölümleriyle fezâilü'l-Kur'ân'a dair eserlerde yer verilmiştir. Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî'nin *et-Teẕkâr fî efḍali'l-eẕkâr* (nşr. Ahmed b. Muhammed b. Sıddîk el-Gammârî, Kahire 1355/1936), Nevevî ile (bk. bibl.) Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr'in *Feżâʾilü'l-Ḳurʾân* (Beyrut 1407/1987), Leknevî'nin Kur'an tilâveti sırasında yapılan bid'atlara dair üç çalışması (*DİA*, XXVII, 135), Ahmed Madazlı'nın *Kırâat Âdâbı* (doktora tezi, 1973, EÜ İlâhiyat Fak.), Ebû Tâhir Abdülkayyûm b. Abdülgafûr es-Sindî'nin *et-Teshîl fî ḳavâʿidi't-tertîl* (Mekke 1415), Abdüllatîf Fâyiz Deryan'ın *et-Tebyîn fî aḥkâmi tilâveti'l-kitâbi'l-mübîn* (Beyrut 1420/1999), Saîd b. Ahmed b. Ali el-Anebtâvî'nin *Zînetü'l-edâʾ şerḥu Ḥilyeti'l-ḳurrâʾ fî aḥkâmi't-tilâve ve't-tecvîd* (şerheden: Mahmûd Ahmed Mürûh Mustafa, Amman 1420/1999), Abdullah Aydemir'in *Hz. Peygamber ve Sahâbenin*

Dilinden Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri (İzmir 1981) ve Mehmet Besim İsmailefendioğlu'nun *Kur'an-ı Kerim Tilavetinde Edeb* (yüksek lisans tezi, 1987, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) adlı çalışmaları konuyla ilgili eserlerden bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 171; *Müsned*, VI, 92; Taberî, *Câmiʿu'l-beyân*, Kahire 1388/1968, I, 519-521; Dânî, *et-Taḥdîd fi'l-itḳān ve't-tecvîd* (nşr. Gānim Kaddûrî Hamed), Bağdad 1407/1988, s. 70-95; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakī, *Şuʿabü'l-îmân* (nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1410/1990, II, 372; Gazzâlî, *İḥyâʾü ʿulûmi'd-dîn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye), I, 321-347; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), IV, 175; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-aʿyün*, s. 220-222; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-ġayb*, IV, 32; Kurtubî, *el-Câmiʿ*, I, 27-28; XVI, 222; Nevevî, *et-Tibyân fî âdâbi ḥameleti'l-Ḳurʾân* (nşr. Muhyiddin eş-Şâmî), Beyrut 1407/1986, s. 26-87; Fîrûzâbâdî, *Tenvîrü'l-miḳbâs min tefsîri İbn ʿAbbâs*, Kahire 1370/1951, s. 14; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 205-210; a.mlf., *et-Temhîd fî ʿilmi't-tecvîd* (nşr. Gānim Kaddûrî Hamed), Beyrut 1407/1986, s. 55-62; Süyûtî, *el-İtḳān fî ʿulûmi'l-Ḳurʾân*, Beyrut 1973, I, 104-113; Hasan Saîd el-Kermî, *el-Hâdî ilâ luġati'l-ʿArab*, Beyrut 1411/1991, I, 256-257; *Fetâva'l-lecneti'd-dâʾime li'l-buḥûşi'l-ʿilmiyye ve'l-iftâʾ* (nşr. Ahmed b. Abdürrezzâk ed-Düveyş), Riyad 1412/1992, IV, 118-119; Hayreddin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara 2006, I, 201; Richard C. Martin, "Tilāwah", *ER*, XIV, 526-530; Abdurrahman Çetin, "Music in Qur'ânic Recitation", *Encyclopaedia of the Holy Qur'ân* (ed. N. K. Singh – A. R. Agwan), Delhi 2000, III, 947-955; İbrahim Hatiboğlu, "Leknevî", *DİA*, XXVII, 135; "Cevâzü ḳavli ṣadaḳallāhü'l-ʿaẓîm baʿde ḳırâʾeti'l-Ḳurʾân", http://darulfatwa.org.au/content/view/1538/235/.

 ABDURRAHMAN ÇETİN

TİLÂVET SECDESİ

(سجدة التلاوة)

Kur'an'da secde âyetinin okunması veya dinlenmesi halinde yapılması gereken secde.

Hz. Peygamber'in sözlü ve fiilî sünnetiyle sabittir. Resûlullah, "Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde edince şeytan ağlar ve, 'Yazıklar olsun bana! Âdemoğlu secdeyle emrolundu da hemen secde etti, cennet onundur; ben secdeyle emrolundum, ama secde etmekten kaçındım, bana da cehennem vardır' diyerek oradan uzaklaşır" meâlindeki hadisiyle konunun önemine dikkat çekmiş (Müslim, "Îmân", 133; İbn Mâce, "İḳāmetü'ṣ-ṣalât", 70), secde âyetlerini okuyunca secde etmiş, onunla birlikte ashabı da secdeye varmıştır (Buhârî, "Sücûdü'l-Ḳurʾân", 8, 9; Müslim, "Mesâcid", 103, 104).

Secde Âyetleri. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'a secde etmeyi teşvik eden, secde edenleri öven ve secde etmeyenleri kınayan birçok âyet bulunmaktadır. Resûl-i Ekrem'in bunlardan bir kısmının okunması üzerine secde ettiğine ve secde edilmesini buyurduğuna dair rivayetler nakledilmiş, bunların secdeyle ilgili âyetlerin asılları ve önde gelenleri (azâimü's-sücûd) olduğu söylenmiş, bu sebeple "secde âyetleri" sözü belli sayıdaki âyetleri ifade eden bir tabir haline gelmiştir. Bu âyetlerin ortak özelliği doğrudan emir sîgasıyla veya secde etmeyenleri kınama yoluyla secdenin emredilmiş olması yahut yerlerde ve göklerde bütün varlıkların, müminlerin, meleklerin veya peygamberlerin Allah'a secde ettiğinin haber verilmesidir. Secde âyetlerinin muhtevası da göz önüne alındığında bu âyetleri okuyan veya dinleyen kimsenin secde etmesinin, hem emre uyma hem de secde etmekten kaçınanlara muhalefet etme anlamına geldiği anlaşılır. Kur'an'daki secde âyetlerinin sayısı hakkında erken dönemde farklı görüşler ileri sürülmüşse de rivayetlerin derlenmesinden sonra İslâm âlimleri arasında hâkim görüş bunların on bir-on beş arasında olduğudur (Aynî, VII, 139). Üzerinde geniş mutabakat bulunan en uzun listeye göre on beş secde âyeti şunlardır: el-A'râf 7/206, er-Ra'd 13/15, en-Nahl 16/49, el-İsrâ 17/107, Meryem 19/58, el-Hac 22/18 ve 77, el-Furkān 25/60, en-Neml 27/25, es-Secde 32/15, Sâd 38/24, Fussılet 41/37, en-Necm 53/62, el-İnşikāk 84/21, el-Alak 96/19. Bu listeye Hicr 15/98. veya Furkān 25/64. âyetleri ekleyenler de bulunmakla birlikte bu görüş genel kabul görmemiştir. Hanefîler, Şâfiîler, Hanbelîler, Süfyân es-Sevrî, İbn Hazm ve Zeydîler'e göre secde âyetlerinin sayısı on dört, Mâlikîler'de bir rivayete ve Ca'ferîler'e göre on beş, Mâlikîler'de tercih edilen kavle göre on birdir. Hanefîler, Sevrî ve İbn Hazm biri hariç (el-Hac 22/77) diğerlerini kabul ederken Şâfiîler ve Hanbelîler Sâd sûresinin 24. âyetinin şükür secdesiyle ilgili olduğu görüşündedir. Mâlikîler'de sayıyı on bir kabul edenlere göre secde âyetleri Hanefîler'le aynı olup sadece listedeki son üç âyet secde âyeti değildir. Sonuç olarak Hac sûresinin 77. âyeti ile Sâd, Necm, İnşikāk, Alak sûrelerindeki âyetler hakkında âyetlerin içeriklerinin tilâvet secdesini gerektirip gerektirmeyeceğine dair farklı yorumlar veya Hz. Peygamber'den gelen farklı rivayetler sebebiyle ihtilâf bulunmakla birlikte geriye kalan on âyet üzerinde görüş birliği vardır. Bunun yanında bazılarında secde cümlesinin bitiş yerleri hakkında da görüş ayrılıkları mevcut olup secde yerinin Nahl sûresinin 49. âyeti yerine 50. âyeti veya her ikisinin birden secde âyeti olduğu, İsrâ sûresinin 107. âyeti yerine 109, Neml sûresinin 25. âyeti yerine 26, Fussılet sûresinin 37. âyeti yerine 38. âyetlerde secde edileceği şeklinde görüşler vardır (İbnü'l-Arabî, II, 829-833; İbn Kudâme, II, 352-358).

Hükmü. Tilâvet secdesi Hanefîler'e ve İbn Teymiyye'ye göre okuyana ve dinleyene vâcip, diğer üç Sünnî mezhebe, İbn Hazm'a ve Zeydîler'e göre sünnettir. Ca'ferîler ise Secde, Fussılet, Necm ve Alak sûrelerindeki secdenin farz, diğerlerinin sünnet olduğu görüşündedir (Tûsî, I, 114). Hanefîler, vâcip hükmünü delillendirmek üzere bazı hadislerin yanı sıra, "Böyleyken onlara ne oluyor da inanmıyorlar ve kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar?" meâlindeki âyetlerde (el-İnşikāk 84/20-21) tilâvet secdesine işaret edildiğini ve secdeyi terketmenin kınandığını söylerler. Diğer mezheplerde ise Hz. Peygamber'in secde âyetlerinde bazan secde edip bazan etmediğine dair rivayetlerle (Buhârî, "Sücûdü'l-Ḳurʾân", 6; Müslim, "Mesâcid", 106) Hz. Ömer ve Abdullah b. Ömer gibi sahâbîlerin görüşleri (Buhârî, "Sücûdü'l-Ḳurʾân", 10) delil alınır.

Şartları. Tilâvet secdesinin şartları ve rükünleriyle ilgili hükümler genellikle namaza veya kıraate kıyas yoluyla verilmiştir; dolayısıyla görüş farklılıkları kendisine benzetilen asla göre değişiklik göstermektedir. **A) Vücûb Şartları.** Secdenin vâcip veya sünnet olmasının sebepleri okuma, dinleme ve iktidâdır. Dolayısıyla okuma, okuyan, dinleyen ve namazda iktidâ ile ilgili bazı şartlar vardır. **1.** Okuma. Hanefîler'de bir görüşe göre âyetin çoğunun, tercih edilen görüşe göre ise secdeye delâlet eden kelime ile önceki veya sonraki bir kelimenin birlikte okunması secdenin vücûbu için yeterlidir. Şâfiîler'e göre âyetin tamamının okunması ve okumanın meşrû olması (âyet okumanın mekruh kabul edildiği yerlerde okuma secdeyi gerektirmez), okuma kastının bulunması, Fâtiha'yı okuyamama sebebiyle onun yerine okunmuş olmaması gerekir. Tercümesi okunan veya işitilen secde âyetleriyle ilgili iki farklı görüş vardır. Secde âyetinin hecelenmesi veya sesli okunmadan yazılması, görülmesi yahut gözle takip edilmesi secdeyi gerektirmez. **2.** Okuyana secdenin gerekmesi için dinen mükellef sayılması şartı aranır. Dinleyen açısından Hanefîler'e ve Şâfiîler'e göre okuyanın sadece temyiz ehli